

DANSKE FORNAVNE.

En historisk skitse af MARIUS KRISTENSEN.

FORNAVNET, eller døbenavnet, som det også kaldes, er menneskets egentlige navn, medens efternavnet kun er en betegnelse — tit endda en meget mangelfuld betegnelse — af hvilken slægt det tilhører. Fornavnet er det oprindelige *navn*, medens efternavnet fra først af betegner enten slægten (som *Hollingar* på Guldhornet) eller faderen eller hjemstedet eller håndværket eller en egenskab (øgenavn). Fornavnet er det navn, der overalt nævnes ved dåben (i Danmark nævnes almindeligvis også slægtsnavnet, men dette er ikke meget udbredt i andre lande). Selv om slægtsnavnene frembyder deres mærkelige sider, som nok er værd at se på, er der dog næppe mindre grund til at se på fornavnene, skönt de i den nyeste tid mere og mere ophører at være til brug i det virkelige liv, ialfald i mange samfundslag. Vi skal derfor nu give en kort fremstilling af døbenavnenes historie i vort land.

Går vi så langt tilbage i vort sprogs historie, som vi kan ved hjælp af de ældste runeindskrifter og de ældste sagn, så træffer vi to arter af personnavne, som bægge i deres dannelses måde stammer fra den tid, da sprogenhed endnu fandtes mellem alle jafetiske folk, idet de findes hos indiske, persiske, slaviske, græske, gotiske og keltiske stammer. Den ene er det sammensatte navn, som *Har-ald* (finsk stednavn *Harjavalta*), *Hærj-ulf* (*Hariwulaf* på blekingske runestene), *As-gisl* (*Ansugisalar* llynsk spydskaft), *Le-gæst* (*Hlewagastir* guldhornet), *Rof[d]-ulf*

(*Rolf* i sagnene, *Hruulfr* fynske runestene). Den anden er »kortnavnene«, som *Dag* (*Dagar* norsk runesten), *Jarl* (*Erilar* ofte i de ældste indskrifter), *Helge*, *Frode* (oldsagn). Kvindenavnene er af ganske tilsvarende former, *Æstrid* (*Acsfri* Vedelspangstenene), *Signe* (*Signy* oldsagn); *Åse* (*A,sa* flere runestene) — men i vore kilder forekommer disse naturligvis langt sjældnere end mandnavnene.

Dette ældgamle navnestot er endnu ikke helt uddød; enkelte navne, som *Esben* (*Esber*), *Iver*, *Ole*, *Troels*, *Termand*, *Terkel*, *Visti*, *Bo*, *Karl*, *Kæld*, *Knud*, *Lave*, *Palle*, *Åge* eller *Gundel*, *Inger*, *Ingeborg*, *Helle* er endnu ret almindelige, og omkring i krogene lever der flere. En præst i Vestjylland blev engang for en del år siden overrasket over, at en fader ønskede sin søn døbt *Hovle*. Præsten var en fornuftig mand, som efter nogen forklaring gik ind på at give drengen dette gamle navn, men han anede ikke, at det er den ligefrømme fortsættelse af det ældste danske fyrstenavn, der nævnes i de evropæiske krøniker (*Huglek*, i den frankiske krønike latiniseret til *Chochilaicus*; *Hygelac* i Bjovulf-digtet).

Ved kristendommens indførelse kommer naturligvis *helgenavnene* ind. Langt op i middelalderen er dog de gamle nordiske navne endnu almindelige, og de som kom ind i kongeslægten (*Harald*, *Knud*, *Svend*, *Erik*, *Tove*, *Bodil*), har naturligvis derigennem fået en anseelse, som gør det lettere for dem at holde sig; endnu mere gælder dette navnene på de nordiske helgener (*Ole*, *Kæld*; også *Knud*, *Erik*). Men mere og mere vinder helgenavnene indgang. De ældste af disse, som kom ind, rettede sig helt efter sprogets vaner, og fik eftertryk på første stavelse (*Dines*, *Lars*, *Søren*, af lat. *Dionysius*, *Lauréntius*, *Severínus*), medens de senere indkomne beholder det latinske tryk (*Tønnes*, *Rasmus*, af lat. *Antónius*, *Erásmus*). I en række navne har vi både en gammel form og en nyere (gennem tysk indkommen), således:

lat. Johannes	Andreas	Nicolaus	Catharina	Christina	Helene	Elisabeth
1. Jon, Jens, Jes	Anders	Niels, Nis	Karen	Kirsten	Ellen	Else
2. Hans	Drevs	Klavs	Trine	Stine	Lene	Lise.

Endnu den dag idag kan man på nogle punkter spore, at den anden række er kommen senere ind. Det er således ganske mærkeligt, at *Hans* er nær ved at være det almindeligste fornavn i Sydjylland og på Øerne, men aftager i hyppighed nordpå gennem Jylland (ligesom også gennem Sverige). I Nordjylland er *Jens* langt mere almindeligt end *Hans*.

Her kan også nævnes, at formerne *Karna*, *Marna*, *Elna*, som findes i Skåne og på Bornholm, har ganske tilsvarende former på Sjælland, medens de almindelige er de jysk-fynske, og at de igen på det rent svenske (og norske) område afløses af *Kari*, *Mari*, *Eli*. Ligeledes kan der gøres opmærksom på, at nu, da man mere har sans for det hjemlige, er den gamle række kommen til hæder igen, mens i sin tid *Trine* og *Lise* åbenbart har været modeformer, hvorimod *Karen* og *Else* regnedes for »bondske«.

I middelalderen kom der også andre navne ind; nogle få engelske (*Rikard*, *Ulnod*) synes ikke at have vundet videre udbredelse; mere betydning får de slaviske navne (*Valdemar*, *Richissa*), som kommer ind gennem kongeslægten giftermål, og en række bibelske navne, som *Abel*, *Absalon* (*Aksel*), *Daniel*, der samtidig indføres i stormandsslægterne.

Allerstørst betydning, ved siden af helgennavnene, får de tyske navne, der væsentlig er af samme art som de gamle danske og undertiden vanskelige nok at kende fra disse. Navne som *Ove* og *Ebbe* synes at være frisiske af oprindelse, men rent tyske er navne som *Otte*, *Konrad*, *Herman*, *Henrik*, *Fredrik*, *Gerhard* (*Gert*), *Arnold*, *Albert*, *Eggert*, *Evert*, *Valter*, *Verner*, *Ludvig*, *Didrik*, *Ditlev*, *Hugo*; *Geske*, *Ida*, *Helvig*, *Øllegård* (*Hildegard*), *Viveke*.

Reformationstiden synes ikke at have medført store forandringer i navnegivningen. Et enkelt spor af digtningens indflydelse har vi, når en adelsdame på Kristian IV's tid hedder *Blanseflor* Bildt efter heltinden i den middelalderlige roman, som allerede *Gotfred* fra *Gemen* optrykte gentagne gange. Indflydelse fra tidens lærdom viser sig i »klassiske« navne som *Hannibal*, *Cornificius* (*Korfits*). Og endelig kan man i adelen finde slægts-

navne brugte som fornavne (Falk Gøje, Mandrup Parsberg, Stalder Kaas, Flemming Ulstand, Basse Bille), noget, som har sit tilsvarende i ældre navneskik, hvor fornavnet undertiden blev slægtsnavn (som Bugge, Frille, Björn).

Sammenligner vi de forskellige stænders navneskik o. 1600, viser der sig nogen forskel. Af adelige mandsnavne kommer 3 gamle indenrigske (Erik, Knud og Ove) og tre tyske (Henrik, Fredrik og Otte) op over 2 procent, medens blandt Fyns præster kun ét indenlandsk (Ole) og intet tysk når de to procent. Blandt kvindenavnene er forholdet lignende, om end næppe så udpræget. De højere stænder synes, med deres stærkere slægtsopkaldelse og deres talrige indgifter i tysk adel at være mindre udelukkende henviste til helgenlisten.

En mærkelighed må omtales. Endnu ved år 1600 er *Marie* et meget sjældent navn; herrens moder har været for hellig at opkalde. Det afledte *Marine* (*Maren*) er derimod almindeligt, ja i den jævne stand så almindeligt, at over $\frac{1}{5}$ af kvinderne i de fynske præstefamilier bærer dette navn, medens det blandt adelen åbenbart er stærkt ved at synke i kurs, så kun $\frac{1}{20}$ af adelsfruerne bærer det.

Netop på kvindenavnenes område er der ved denne tid ved at begynde en nydannelse, som snart skal vokse til en forbausende fylde. Hunkönsdannelser til mandsnavnene var der ikke mange af fra gammel tid, væsentlig kun, foruden enkelte hjemlige, som *Tove*, *Tora*, det hebraisk-latinske *Johanne*. I reformationstiden dannes til *Kristen* kvindenavnet *Kristense* (2% af adelsdamerne ved 1600), men med frk. *Kristiane*, Hannibal Sehesteds hustru, Kristian IV.s datter, møder vi en forløber for det, som skal komme.

I enevældens tid gror hunkönsdannelserne som paddehatte: Hermanna, Frederikke, Emilie — Axeline, Georgine, Jakobine, Karoline, Leopoldine, Nikoline, Povline, Jensine, Nielsine, Severine — Henriette, Charlotte, Louise er prøver på de forskellige arter; ja gamle navne forfranskes ved endelser, som *Annette*, *Bolette* af *Anne*, *Bodil*.

Mærkelig ringe er indflydelsen fra hyrdedigtningen, om end enkelte hyrdindenavne (*Fyllis*) måske kan bruges.

I det 18. hundredår er det ved siden af de nævnte kvindenavne særlig den skik at give to fornavne, som sætter sit præg. Skikken har for så vidt været kendt langt tilbage, som vi allerede i den tidligere middelalder kan finde eksempler på, at personer bærer både et nordisk og et kirkeligt navn (Svend Otte, Anund Jakob, Helene, som også kaldes Gunhild), og i fyrsteslægterne findes dobbeltnavne almindeligt allerede i det 17. hundredår (Eleonora Kristine, Kristian Ulrik), men først nu bliver de almindelige udenfor disse. Og det er ikke blot på papiret, disse navne findes, men de bruges også i tale og danner faste forbindelser (som *Anne Marie, Kirsten Marie, Marie Elisabeth, Kristian Frederik, Hans Peter, Niels Kristian*).

Mod slutningen af det 18. hundredår begynder den litterære indflydelse at gøre sig stærkere gældende (Ewalds guddatter *Ofelia* Rosing opkaldt efter Shakespeares heltinde), og denne indflydelse bliver stærkere, jo mere den »litterære guldalder« vækker læse- og lærelysten. Fra de ossianske digte kommer navne som *Oskar* (især støttet af det Bernadotteske hus), *Selma, Minona, Malvina*, fra Schiller *Tekla* og *Roller*, endnu flere fra Oehlenschläger, som *Hakon, Ólaf* (formen *Oluf* er derimod ligesom *Ole* overleveret fra gammel tid i Danmark), *Hjalmar, Haggbard, Ejnar, Gerda*, og dels fra ham, dels fra sagaerne, som nu bliver mere kendte, navne som *Guðrun, Astrid, Ragnhild, Gunnar, Asbjörn, Asta, Helga, Kjartan* osv. Gennem Ingemanns historiske romaner genoplives navne som *Dagmar, Åse, Stig, Tyre* (med et falsk *a* ligesom *Gerda, Hulda* og *Hilda*) har vel aldrig helt været uddød, men får en ny glanstid sammen med de andre »nordiske« navne, og det samme gælder navne som *Valdemar* og *Margrete, Rigmor* og *Helvig*.

Denne optagelse af gamle nordiske navne varer ved helt til vor tid; men også fra andre sider forøges navneforrådet. *Blanca* (og vel også *Bianca*) stammer nærmest fra Ingemanns skuespil, *Ulla* fra Bellman, *Synnøve* og *Arne* fra Björnson, *Gu-*

stav ligesom *Oskar* støtter sig til den svenske kongefamilies forbindelse med vor egen.

En vigtig moderetning, som har gjort sig gældende allerede før, men i vor tid vel nok er stærkere end nogensinde, er brugen af de engelske (eller engelsk lydende) kælenavne, som *Dick, Tommy, Harry, Willy, Jenny, Kelly, Nelly, Fanny, Polly*. Enkelte »virkelige« personnavne er gået med i flokken, som *John* og *Mary*.

For øvrigt er man, med vor tids samfærdselsmidler, nu ikke sikret mod nogen kant; vi har endogså set japanske navne (*Ayoë*), dog hidtil kun enkeltvis, optræde som døbenavne i danske familier.

Vigtigere end alle andre forandringer i de sidste ti hundrede år er imidlertid den, at fornavnene i denne tid for manges vedkommende helt er gået ud af levende brug udenfor de allernærmestes kreds, ja i mange tilfælde endog indenfor denne. Ved overgangen til det 18. hundredår var det endnu en sjældenhed at nævne en mand blot ved slægtsnavn (eller at betegne døbenavnet ved et forbogstav), selv om man kan finde det. I det 18. hundredår bliver det almindeligt indenfor adel og borgerstand, ialfald den noget højere stående, de studerede, handelsmændene og håndværksmestrene. I løbet af det 19. hundredår er næsten hele den jævne købstadbefolkning fulgt efter, og selv blandt bønderne finder man nu, om end kun enkeltvis, folk, som ikke har deres fornavn i brug. Foruden kongehuset og bønderne er det for tiden væsentlig kunstnere og videnskabsmænd, der vedkender sig deres døbenavn som et virkeligt navn. *J. P. Jacobsen* var en af de sidste digtere, som var »på bogstaver«, medens han har mange forgængere. Her er åbenbart noget af en oprejsning ved at foregå for døbenavnene. Kunstnerne og videnskabsmændene har endnu en del forbogstaver, men næppe så mange som for en 30 år siden. Blandt vore politikere træffer vi i broget blanding *J. C. Christensen* ved siden af *Klaus Berntsen*, *P. Munch* ved siden af *Ove Rode* og *Edvard Brandes*, *H. P. Hansen* ved siden af *Harald Jensen*

osv. Alligevel er jeg tilbøjelig til at tro, at fornavnenes magreste tid er forbi.

Der er endnu adskilligt vedrørende disse navne, der kunde trænge til at opklares. Dersom mange skolelærere vilde gøre et lille arbejde, kunde der nås en hel del. Navnenes *geografi* fortjænte nok en undersøgelse. Det er allerede efter løse optællinger klart, at Ole er meget udbredt på Sjælland, Anders og Rasmus på Fyn, Sören og Laurids i Østjylland, Jens i Nordjylland, men der må kunne findes meget bestemtere afgrænsninger endnu. Ligeledes er det klart, at navneforrådet har ændret sig meget i årenes løb, men hvad år den første *Hjalmar* eller *Nanna* eller *Tyra* blev døbt i et vestjysk sogn, ved vi endnu ikke. Endelig kan der godt i krogene skjule sig enkelte mærkelige gamle navne, som gerne måtte komme for en dag.

Skolelærere eller præster, som ligger inde med kirkebøger, kunde her samle oplysninger om, hvor mange der i hvert tiår er døbt med hvert fornavn, og blot nogle hundrede af den slags lister vilde give en god grundvold for opbygningen af hele huset.

Endnu skal her til aller sidst advares imod at forene absolut uensartede fornavne med hinanden. Følgen må blive, at kun et af dem bliver det virkelige. Forbindelser som *Alfred Jørgen*, *Ejnar Harry*, *Knud Henry*, *Villiam Ejnar* vil næppe nogensinde kunne smelte sammen (mens *Åge Emil*, *Ernst Mourits*, *Jørgen Valdemar* ikke for min følelse står som uforenelige). Den slags burde forældre og præster vist overveje, inden de gav børnene navn. Navnet skal dog helst være sådan, at det kan skrives helt ud.

Litteratur:

Sigurd Nygård, Hist. Tidsskr. 7 r. I, s. 82 flg.

Axel Olrik, Dania V, s. 235.

—, Danmarks heltedigtning I, s. 22.

O. Nielsen, Olddanske Personnavne. Kbh. 1883.

Marius Kristensen, Blandinger udg. af Universitetsjub. H. Samf. II, s. 65.

Erik Pontoppidan, Grammatica Danica, s. 102—119.

Adolf Noreen, Spridda Studier, II saml., s. 1.